

МОЛИТВА НЕБО ЗДІЙМАЄ ВГОРУ

Антологія української християнської
віршованої молитви
XIX — початку XXI століть

Упорядкування
Ганни Баран

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

УДК 82-1(477)
ББК 84(4Укр)-5
М75

Відповідальний редактор:

Німчук В.В., доктор філологічних наук, член-кореспондент Академії наук України.

Рецензенти:

Гальонка О.А., кандидат педагогічних наук, доцент, проректор Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Матюшкіна Т.П., кандидат педагогічних наук, доцент, завкафедри української мови й літератури Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Чередник Т.П., кандидат філологічних наук, доцент Чернігівського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

Молитва небо здіймає вгору: Антологія української християнської віршованої молитви XIX — початку XXI століть / Упоряд. Г.В. Баран. — М75
Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. — 1056 с.

ISBN 978-966-10-7990-7

До антології української християнської віршованої молитви “Молитва небо здіймає вгору” увійшли молитви українських авторів XIX — початку XXI століть. Видання репрезентує як літературну молитву, так і молитовну поезію, створену в середовищі Церкви.

Книга адресована вчителям, учням, викладачам, студентам, священикам, віруючим і всім, хто прагне спілкуватися з духовною поезією або ж цікавиться історією й розвитком жанрів української літератури.

УДК 82-1(477)
ББК 84(4Укр)-5

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-7990-7

© Богдан, майнові права, 2011

МОЛИТВА ЩИРА — ТО З БОГОМ ЗГОДА...

Українське молитвотворення ХІХ — початку ХХІ століть

* * *

*Молись, дитино, за Україну,
Що нам безсмертне життя дає,
А по молитві ставай до чину,
Ставай до праці, дитя моє.
Молитва небо здіймає вгору,
Заводить сонце в душі алмаз,
А праця творить землі опору
Та від скорботи рятує нас.
Молись, дитино, щоб не вернуло
Московське рабство, як темна мжа,
А по молитві пильнуй, щоб дуло
Твоєї зброї не жерла ржа.
Молитва щира — то з Богом згода,
То криця духу, а не руки,
А чиста зброя — твоя свобода,
Твоя будучність на всі віки.*

Д. Павличко

Відколи людина підняла очі до неба й спрямувала свої думки до духовного світу, вона створювала молитви. Молитва стала як частиною ритуалу, так і розмовою людини з Богом, інструментом, завдяки якому такий діалог став можливим.

Християнська молитва з'явилася як жанр на зорі зародження християнства й стала одним із канонічних невід'ємних понять у церковному житті. Сам Ісус Христос навчив учнів своїх молитви “Отче наш”, яка вважається основною молитвою в християнстві.

Якщо прослідкувати за богословськими дослідженнями про молитву, то можна помітити, що практично всі богослови називають молитву дорогою до Бога (іноді мостом між людиною й Богом), тобто засобом єднання людського (фізичного) з Божественним (духовним).

“Моліться безперестанку, за все дякуйте. Така бо воля Божа щодо вас у Христі Ісусі”, — пише апостол Павло в 1-му посланні до солунян (1 Сл. 5:17).

Отже, уже в ранньохристиянський період молитва була одним із найосновніших засобів розмови людини з Богом.

Цінними в цьому сенсі є слова Івана Златоуста: “Молитва є могутня зброя, невичерпний скарб, невичерпне багатство, джерело, мати безчисленних дібр”.¹

“Молитва — це духовна пожива кожної людини, християнина чи нехристиянина, бо молитвою підносимося до божих висот і лучимося з Богом, стаємо перед ним і кажемо йому все те, що в нашій душі радісне, чи що її болить, чи чогось вона потребує, чи за щось вона вдячна, чи прагне на мить бути понад землею”, — пише Мирослав Любачівський у статті “Слово патріарха”².

За вченнями богословів, молитва — найлегша дорога до святості. У боротьбі зі спокусами, із себелюбством, з різними терпіннями й із дияволом людина може перемогти завдяки молитві.

За всю історію свого існування українська церква прагнула до створення молитовних художніх текстів, які були близькими до народної пісні й народного розуміння. Серед мирян і священників молитовна пісня завжди посідала особливе місце. За час існування української церкви в її лоні та поза церковними межами створені сотні молитов, здебільшого віршованих або ритмізованих, оскільки такі молитовні тексти можна класти на музику й виконувати в храмі.

Українська літературна молитва народилася із впровадженням християнства в Україні й розвивається до наших днів. Якщо простежити за розвитком української віршованої молитви, то можна побачити, що з часів Іларіона Київського до сучасного літературного процесу цей жанр залишився здебільшого у своїх канонічних рамках. Звісно, письменники не богослови, але навіть у молитвах людей світських відбилося поважне ставлення до Бога, духовна й душевна піднесеність автора під час творення молитви, прохання за всякі потреби від просьби за долю рідного краю — до благання про дощ чи гарну погоду.

В українському літературному молитвотворенні виявлені такі жанри та жанрові модифікації (протожанрові форми): молитва, псалом, сповідь, заповіт, бесіда, повчання, одкровення, видіння, диво, похвала, осанна тощо.

Згідно з концепцією Валерія Лєпахіна, “молитва як “іконообраз” має всі його характеристики: онтологічність, антиномічність, канонічність, символічність, синтетичність і синергійність. Це стосується і змісту молитовних прохань, і молитви як процесу богоспількування, і молитви як словесної ікони (за формальною структурою та композицією)”.³ За Анатолійчуком, структурно молитва поділяється на такі смислові частини: 1) звертання до адресата; 2) прохання; 3) славослів'я. Проте будова літературної молитви не відзначається принциповою усталеністю. У багатьох авторів знаходимо різні її модифікації.

“За час свого існування людина не знайшла досконалішої, ніж молитва, форми, у якій можна було б виповісти найпотаємніше, зважитися на відвертість, щирість і безпосередність самовираження. У цьому — одне з таїнств вічності молитви, таїнство

¹ Любачівський М. Слово патріарха. // Прийдіте поклонімся: Молитовник. – Рим, 1991. – С. 7.

² Там само. – С. 5.

³ Лєпахін В. Молитва як словесна ікона: Іконічність молитви // Ікона та іконічність. – Львів, 2001. – С. 153.

особистісного катарсису, перевтілення й облагородження, яке можна відчутти тільки у духовному єднанні з Абсолютом”, — пише в передмові до антології “Святі чуття, закладені в молитву...” Володимир Антофійчук¹. Літературна творчість українських письменників служить підтвердженням цих слів.

Поряд з молитвою літературною в Україні здавна розвивалася й молитва фольклорна, у якій на певному часовому етапі язичницька стихія поступилася християнській, а в окремих випадках, як, наприклад, у замовляннях та заклинаннях, відбулося їх своєрідне нашарування. Молитовними мотивами сповнені колядки й щедрівки, народні думи й духовні пісні тощо.

Та нас цікавила більшою мірою молитва, створена в нові й новітні часи. Найбільшого поширення та популяризації літературна віршована молитва, написана новою українською мовою, набуває в середині XIX століття. Окрема тема — вплив Т.Г. Шевченка на українське молитвотворення. Сам Тарас Григорович створив цілий ряд віршованих молитов як у “чистому” вигляді, так і інтертекстуально. Великий Кобзар дав поштовх до написання творів цього жанру багатьом українським авторам. Підтвердженням цього можуть бути українські часописи та антології середини та кінця XIX — початку XX ст. Скажімо, поетична антологія “Українська Муза” (за ред. Олекси Коваленка), яка виходила протягом 1908 року в Києві, містить твори українських письменників від І. Котляревського до поетів XX століття. Тут ми можемо простежити, що поетичні твори на релігійну тематику, у т.ч. і молитви, до Т. Шевченка майже не створювалися (за винятком бурлескних молитов П. Гулака-Артемівського та молитви-фінальної пісні в опері С. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм”). Після Шевченка велика плеяда українських поетів починає створювати молитовні тексти. Молитва в цей час стає одним із найяскравіших літературних жанрів завдяки Кобзаревій творчості. Услід за Т. Шевченком до жанру молитви вдаються такі відомі українські письменники, як Олександра Псьол, Пантелеймон Куліш, Юрій Федькович, Михайло Старицький, Олена Пчілка, Іван Манжура, Іван Франко, Уляна Кравченко, Петро Шелест, Осип Маковей, Микола Вороний, Агатангел Кримський, Василь Щурат, Богдан Лепкий, Петро Карманський, Олександр Олесь, Василь Пачовський, Антін Лотоцький, Марійка Підгірянка, Борис Гомзин, Павло Тичина, Олекса Слісаренко, Тодось Осьмачка та ін.

Ця традиція продовжується в українській літературі до 20-х років XX століття. За радянських часів жанр молитви не був популярним, оскільки держава стояла на атеїстичних позиціях, тому молитва вважалася пережитком минулого. Усе ж таки деякі українські письменники, котрі проживали того часу в радянській Україні, намілювалися вдаватися до цього жанру (В. Стус, Л. Костенко, І. Світличний, М. Руденко, В. Мороз та ін.). Але поети, які мали в той час відвагу заявити про свою глибоку віру в Бога, були переслідувані радянською системою. Вільно творили молитви українські письменники в діаспорі. А з постанням України як незалежної держави з’явилася нова хвиля українського віршованого молитвотворення. З новою силою заговорили на духовні теми українські літератори. Прилучаються до жанру молитви відомі укра-

¹ Антофійчук В. Молитва, як сонце, вічна... (Жанр молитви в українській літературі). // Святі чуття, закладені в молитву...: Антологія української молитви. — К. 1. — Чернівці: Рута, 1996. — С. 5.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.